

Dr. Ismail BARDHI

PASQYRIMI METAFIZIK I AGJËRIMIT

Agjërimi është njëra nga shtyllat më kuptimplota të besimit islam. Simbolika e tij e brendshme rrezaton me një lloj natyre tejet të fuqishme sintetizuese, meqë agjërimi në Islam në mënyrë të veçantë dhe tipike në vete i përmbledh të gjitha kuptimet, simbolet dhe shenjat e brendshme metafizike të dy shtyllave të para dhe dy të fundit të besimit islam. Duhet thënë se ai shpreh një nga parimet e rëndësishme të mënyrës individuale dhe komunitare të jetës së përditshme brenda shoqërisë muslimane. Në këtë drejtim nuk çudit ajo thënia e shenjtë e Pejgamberit a.s., me të cilën transmetohet mendimi i gjallë i urtësisë hyjnore, dhe e cila thotë: “Për çdo vepër të mirë Allahu shpërblen me shpërblim të dhjetëfishtë apo shtatëqindfishtë, përveç për agjërimin si dhuratë e drejtpërdrejtë e Shpirtit Hyjnor, për të cilin si shpërblim Zoti e dhuron Vetën e vet, sepse agjërimi është vet porta e devotshmërisë”.

Agjërimi në Islam paraqet udhën e qetësisë personale ekzistenciale, qëllimi përfundimtar i të cilit është zhytja në mbretërinë e paqes së amshueshme, mbinatyrore që karakterizon vetë jetën brendahyjnore. Vendosmëria për t’u nisur asaj udhe duhet të jetë e fuqishme dhe e palëkundshme, me vetëdijen e plotë për barrën e udhës e cila e pret çdo trashëgimtar të kësaj dhurate shpirtërore.

Meqë bëhet fjalë për heqjen dorë dhe privimin këmbëngulës nga çdo gjë që jeta e përditshme ia lejon çdo individ nga kënaqësitë e pastra dhe të lejuara me ligjin fetar, atëherë nuk është e rastit që institucioni i agjërimin në Islam në rend të parë kërkon nga agjëruesi që në rrugën e cekur të nisët me pastrimin shpirtëror të veçorive më të jashtme të individualitetit personal. Kështu, ai që në fillim duhet ta privojë individualitetin e vet nga llogotitja dhe të folurit e tepërt për atë që i kundërvihet kënaqësisë Hyjnore, urtësisë së Tij dhe vullnetit të Tij, mu si në heshtjen e Merjemes me të cilën ajo në mënyrë shembullore dëshmonte agjërimin në nivelin e të folurit të saj të jashtëm fizik. Agjërimi i gjuhës së saj e solli deri te suksesi i plotë shpirtëror, e furnizoi me frutat e freskëta të palmës të cilat në kontekst të teksteve të shenjta qartë simbolizojnë ëndjen dhe lumturinë e plotë të jetës shpirtërore në paqen, bashkësinë, sigurinë dhe praninë e amshueshme të Zotit. Mirëpo, udha e cekur ia mundësoi edhe parashijën e qartë ekzistenciale të së vërtetës së fjalëve hyjnore të cilat me hare ia paralajmëruan pranimin si dhuratë të fëmijës së pastër, pejgamberit të Allahut, Isait a.s., bashkë me të cilin do të shkelë në tempullin e amshuar të urtësisë së shenjtë dhe të palëndueshme të Shpirtit Hyjnor.

Që këtu, agjëruesi në Islam duhet ta frenojë shikimin e tij nga çdo gjë e ndaluar, duke shikuar vetëm atë që e ka të lejuar dhe të domosdoshme, që do të thotë se shikimi nuk duhet të bredhë nëpër tërë peizazhin e kopshtit me shumë lule të dynjasë, por qenësisht duhet të jetë i përqëndruar mbi qendrën e atij kopshti, si paradhënje për të gjitha ekzemplaret e tij në Parajsën qiellore. Ose, të shikojë në atë malin e Musait a.s. në të cilin tërësisht iu shfaq e vërteta e fjalëve Hyjnore; me një fjalë, të shikojë aty ku e vërteta i len gjurmët e saja të dallueshme, e jo aty ku gënjeshtria, iluzioni dhe shtrirja i vendosin vezët e tyre të qyqes. Më tutje, agjëruesi nuk mund ta drejtojë dëgjimin e tij kah të dojë, e sidomos jo andej nga vjen urrejtja, ofendimi, të folurit e kotë, shpifja, spiunimi dhe çfarëdo dëshmimi i rrejshëm, sepse “edhe dëgjimi edhe shikimi edhe zemra, të gjitha do të përgjigjen”. Shqisa e shijes gjithashtu duhet të jetë e përmbajtur nga çdo lloj shijimi fizik të begative tokësore, të cilat çdo shpirt i gjallë i shijon në ditët jashtë agjërimin, si dhe shqisa e ndijimit të cilës gjatë agjërimin i janë të ndaluara të

gjitha aromata tokësore, të këndshme apo të pakëndshme. E sa për shqisën e prekjës mos të flasim në veçanti, ajo duhet të jetë e kursyer nga çdo lloj kënaqësie.

Agjërimi nuk është dhënë për arsye të realizimit të dhunës ndaj shqisave fizike të çdo personi individual. Qëllimi i tij është krejtësisht fisnik dhe pashterrshëm i përshtatshëm. Me dhuratën e agjërimin çdo shpirt musliman tenton që shqisat e veta fizike t'i transformojë në ato krejtësisht shpirtërore. Në të vërtetë, dhurata e agjërimin jo vetëm që nivelizohet mbi shqisat fizike, por gjithashtu edhe mbi ato shpirtërore të njeriut. Ajo bën që cilësia e kujtesës t'i pranojë dhe ruajë ato horizonte të Qenies hyjnore në botë, të cilat më drejtpërsëdrejti e udhëzojnë çdo shpirt musliman në udhën e urtësisë hyjnore dhe në shtegun e njohjes mendore që shpie drejt asaj urtësie, gjegjësisht dhurata e cekur përpiket që vertikalen njerëzore ta bëjë sa më të përputhshme me atë hyjnoren, mendjen kozmohistorike njerëzore me Mendjen metahistorike hyjnore, që paraqet mundësinë e vetme reale të arritjes në shkëlqimet e Parajsës së harruar qiellore.

Dhurata e agjërimin e ushqen imagjinatën njerëzore dhe e mëson që të dijë t'i ruajë kufizimet të cilat ia caktojnë vullneti hyjnor, që të ndalet në format e jashtme të gjërave dhe mos të merret me hamendjet dhe opinionet të cilat janë të privuara nga përmbajtja e mjaftueshme. Vetë imagjinata është e privuar nga fuqia e tillë shpirtërore, dhe që këtu përpjekja e saj në atë drejtim lind frutat e mashtrimit, dyshimit, supozimit që kërcënon ekzistencën fizike të individit. Dhe kështu me radhë deri te kulmi i vertikales njerëzore dhurata e agjërimin përpiket që t'i tubojë të gjitha fuqitë më të mira shpirtërore për çdo veti psiko-fizike dhe për çdo shqisë të individualitetit të veçantë musliman.

Kur të përmbledheshin të gjitha thekset qenësore të cilat nxirren nga ajo që do të mund ta shënonim si pedagogji e veçantë shpirtërore e dhuratës së agjërimin në Islam, atëherë do të na imponohej qëllimi unik, më i lartë dhe përfundimtar i kësaj përpjekjeje shpirtërore dhe këtij udhëtimit ekzistencial që e parasheh kuptimi më i ngushtë i agjërimin në Islam. Ky qëllim shihet në dëshirën e çdo shpirti të veçantë musliman që në kuptimin më të ngushtë të fjalës të orvatet, të paktën për një kohë të caktuar, të jetojë me jetën të cilën e jeton vetë Shpirti Hyjnor, duke ia shembëlluar kësisoji natyrën personale natyrës së Emrave dhe Atributeve të Zotit dhe, në pajtim me këtë, natyrës së veprimeve të Zotit në botën e formave të dukshme.

Nga ana tjetër e zbulojmë edhe një qëllim shumë të rëndësishëm të këtij institucioni shpirtëror, që, shikuar më me vëmendje, paraqet parakushtin e pashmangshëm dhe parashijën për atë qëllimin e parë të përmendur. Ky qëllimi i fundit shihet në ndikimin shpirtëror të agjërimin, i cili individualitetin e veçantë musliman pagabueshëm e mban në shtegun e ngushtë të ecjes së baraspeshuar, e cila është e thurrur me prapësi të shumta. Më seriozja nga të gjitha është ajo që shpie në çfarëdolloj shirku apo mëkati të rëndë, hija vdekjeprurëse e të cilit bie deri mbi nivelin e fundit të qenies individuale njerëzore që do të binte në mëkat të tillë.

Dhurata shpirtërore e agjërimin në Islam, ndër të tjerat, është këtu që me sendërtimin e përpiktë nga ana e agjëruarit në mënyrë shpirtërore ta shërojë pjerrjen shpirtërore të shqisave psiko-fizike dhe vetive të çdo vetësie individuale muslimane, dhe t'i qetësojë dhe frenojë të gjitha thirrjet trupore në ne, të folurit e zhurmshëm të trupit, që të mund t'i dëgjojmë thirrjet mbinatyrore të paqes qiellore në thellësinë e zemrës sonë, në hapësirën e shenjtë gjeografike mikrokozmike në të cilën takohen boshti vertikal i mendjes sonë dhe boshti horizontal i shpirtit tonë. Thirrjet mbinatyrore të asaj paqeje atje dëgjohej me fuqinë e agjërimin plotësisht të sendërtuar sipas fjalëve të Pejgamberit a.s.: “Kushdo që Më kërkon, Më gjen; kushdo që Më gjen, orvatet të Më njohë; kushdo që vjen të Më njohë, fillon të Më dojë fuqishëm...” Ata që janë veçanërisht të talentuar për këtë lloj hermeneutike shpirtërore në Islam konsiderojnë se këto fjalë paraqesin

dëshmi kryesore për kuptimin ekzistencial dhe shtrirjen epistemiologjike të dhuratës së agjërimit në Islam.

Veçanërisht markant është konteksti kohor brenda të cilit ndodh agjërimi në Islam, e që është koha e muajit të Ramazanit, i cili paraqet kohë-fron në kalendarin kozmohistorik të vitit tokësor. Ajo është po ashtu kohë-fron në kalendarin metakozmik të vitit qiellor një ditë e të cilit zgjat sa pesëdhjetë mijë vitesh tokësore. Shifra e cekur, pa dyshim, është më tepër me vlerë simbolike sesa ekzakte. Kjo, me fjalë të tjera, do të thotë se koha e Ramazanit është kohë eminente qiellore ose kohë e vetë rendit mbinatyror hyjnor në të cilin të gjitha distancat hapësinore janë të reduktuara në një 'këtu' të pandryshueshme, ndërsa të gjitha dallimet kohore në një 'tani' të amshueshme. Koha e Ramazanit sipas natyrës së saj të brendshme është e tillë madje edhe në kalendarin kozmohistorik të vitit tokësor, megjithëse në botën dhe jetën e kësaj bote mbi vete mbath petkun ekzistencial të thurrur nga distancat e ndryshme kohore dhe format e shumëfishta hapësinore.

Më tej, koha e Ramazanit ka edhe petkun e vet mbinatyror ekzistencial të nxjerrur drejtpërsëdrejti dhe të rritur nga natyra luksoze e Urtësisë hyjnore dhe Vullnetit hyjnor dhe që mund të vërehet lehtë për shkak të vizualizimit dhe individualizimit të vet metahistorik dhe metakozmik. Dëshmia më e mirë për këtë pohim është Shpallja hyjnore, ky akt qendror i vetëzbulimit dhe vetësendërtimit të shumëllojshëm të Shpirtit Hyjnor në ecjen e tij qenësore nëpër vertikalen zbritëse të Qenies hyjnore, që i formon të gjitha botërat nga kjo dhe nga ajo anë e yjeve. Aq më tepër që Shpallja hyjnore nuk paraqet dëshmitarin e tillë shpirtëror për pohimin e mësipërm, i cili qëndron në distancën e pakapërcyeshme përballë kohës së Ramazanit, por paraqet akt të gjallë dhe të pashkëputshëm të Urtësisë dhe Vullnetit hyjnor, akt i cili sendërtohet brenda kohërave të Ramazanit. Të gjitha të dhënat kompetente nga tradita konstituive e besimit islam tregojnë se Zoti hapësinor dhe kohën shpirtërisht më të përshtatshme e ka gjetur në Ramazan, që për të parën herë dhe në tërësi t'u shpallet botërave të natyrës së arsyeshme dhe të paarsyeshme të çdo gjëje të krijuar. Pra, në Ramazan filloi të folurit e Shpirtit Hyjnor në mënyrën e të amshuarës Fjalë të Zotit, që do të thotë se të gjitha shpalljet hyjnore, që nga kohërat e suhufëve, pastaj nëpërmjet atyre të Zeburit, Tevratit, Inxhilit e deri te kohërat kur'anore të Fjalës së Zotit, janë zbuluar në muajin e bekuar të Ramazanit.

Që aty Ramazani është si një Libër i Shenjtë i hapur që në vete njëkohësisht përmban Natyrën si *Liber mundi* dhe Historinë si *Liber revelatus*, Makrokozmosin (Botën) dhe Mikrokozmosin (Njeriun), e kjo është pikërisht ajo që në mënyrën më të mirë shpreh procesin e gjithmbarshëm shpirtëror të vizualizimit dhe individualizimit të vetë shpirtit të kohërave të Ramazanit.

Nga ana tjetër, shpirti i kohërave të Ramazanit në vete njëkohësisht e shkrin vetë vertikalen e amshimit metakozmik të shprehur me Natën e Kadrit ose natën e njëzeteshtatë të Ramazanit. Ajo natë është vetë teatri parajsor i Fjalës së Zotit në të cilin luhet drama qiellore-tokësore e Fshtësisë dhe Njëmendësisë hyjnore. Është kjo natë e baraspeshës nga e cila shihen të gjitha botërat e Natyrshme dhe të Mbinatyreshme. Përveç kësaj, është kjo nata e intimitetit më romantik, nata e zemrave të ndriçuara me një të vetmen dritë të së amshuarës Fjalë Hyjnore. Në të sidomos dy intima shikojnë njëra-tjetrën dhe janë të ndriçuara nga përsosuria dhe bukuria e vet: njëra pejgamberiane si pasqyrë e vizlluar, ndërsa tjetra hyjnore, qartë e pasqyruar në pasqyrën e vizlluar të asaj të parës. Është kjo natë në të cilën Fjala Hyjnore mbipersonale vizuelizohet dhe sendërtohet në dritën transparente të Shpirtit Hyjnor dhe në nijansat e dritës së melekëve brenda të cilave Shpirti Hyjnor ka derdhur begatinë e brendshme të dritës së vet dhe natyrës së vet. Ajo natë vështirë se do të mund t'ia siguronte tiparin e absolutes shpirtit

të kohërave të Ramazanit sikur në vete mos t'i paqësonte, përveç dimensionit zbritës-manifestues të vetëzhvillimit të Parimit hyjnor (*el-Batin*), edhe dimensionin ngjites-njohës të vetësendërtimit të Manifestimit hyjnor (*edh-Dhahir*). Në zbritjen e natës të Shpirtit Hyjnor nëpër vertikalen e rreptë të Kadrit të Ramazanit detyrimisht është presupozuar kthimit ditor i atij Shpirti të njëjtë nëpër horizontalen e Agjërimit. Ashtu siç është nata e njëzeteshtatë e Ramazanit (*Lejletu-l-Kadr*) koha nyjore e vertikales së Ramazanit, njësoj edhe dhurata shpirtërore e agjërimit (*Saum*) është kohë nyjore e horizontales së Ramazanit. Mes tjerash fjala është për dy ngjarje kyçe brenda kohërave të Ramazanit nga të cilat e para paraqet përfundimin e kremteve të Ramazanit, ndërsa tjetra paraqet kubën e tyre të gjithmbarshme. Ngjarja e parë në vete ngërthen tërë bukurinë metafizike të kohërave të Ramazanit, ndërsa ajo tjetra simbolizon virtytin e plotë etik dhe mirësinë e Ramazanit. Në Natën e Kadrit Shpirti Hyjnor i trumbetoi të gjitha të vërtetat për Fytyrën e vet metafizike, ndërsa në ngjarjen e Agjërimit i dëshmoi të gjitha dhuratat shpirtërore që dalin nga qendra e të vërtetave për Fytyrën metafizike të Shpirtit Hyjnor.

Në të vërtetë, në Natën e Kadrit ndodh pranvera metafizike e Fjalës së Zotit, ndërsa në Agjërimit përqendrohet vjeshta eskatologjike me të gjitha frutet e veta shpirtërore, nga të cilat më të çmuara janë fruti i mëshirës (*Rahmet*), fruti i faljes (*Magfired*) dhe fruti i shpëtimit (*Selamet*). Me dhuratën e *Rahmetit* Shpirti Hyjnor e themelon qenësinë e botës në mënyrën e së Mirës Supreme, në rast se ajo e Mirë mbillet në natyrën e makro dhe mikrokozmosit nën llojin e emrit hyjnor i Mëshirshmi (*er-Rrahman*). Nga ana tjetër, me atë dhuratë e themelon llojin gjithpërfshirës të qenësisë së vet brenda natyrës së arsyeshme mikrokozmit, brenda hapësirës qendrore të veçantisë njerëzore nën llojin e emrit hyjnor Mëshirëploti (*er-Rrahim*), që me fuqinë e vet mëshiruese nga brenda e përshkon çdo krijesë. Më tutje, me dhuratën shpirtërore të *Magfiredit* Shpirti Hyjnor brenda kohërave të Ramazanit vendos një dimension të veçantë të kohës së shenjtë. Ky është dimension i kohës së shenjtë brenda të cilit janë të përfshira të gjitha ngjarjet kyçe të vetëshpalljes hyjnore në mënyrën e Librit të Shenjtë, e cila deri në plotësimin e kohës mbetet si shenjë e faljes së gjithmbarshme hyjnore dhe lidhjes së përhershme të vendosur me shpirtërat devijues të botës, me theks të veçantë mbi shpirtërat e krijesave të arsyeshme në botë. Përfundimisht, me dhuratën shpirtërore të *Selametit* nuk i është vënë vetëm guri i kubës periodizimit të shenjtë historik të kohërave të Ramazanit dhe, kësajori, periodizimit të Shpalljes hyjnore, por me dhuratën shpirtërore të lartpërmendur i është dhënë parashija ekzistenciale përfundimit të gjithë gjithësisë, simbolizimit total kohor dhe ritmit të vitit kozmik.

Shkup, 12.10.2004